

Муниципальное бюджетное общеобразовательное учреждение
Кызыл-Сылдысская средняя общеобразовательная школа с.Булун-Бажы
Эрзинского кожууна Республики Тыва

«Рассмотрено»
Руководитель ШМО
Серембил М.Х.
Протокол № 1
от 19 августа 2023г.

«Согласовано»
Заместитель директора по
УВР
Баадыр Д.П.
21.08 2023г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

по родному (тувинскому) языку

указать предмет, курс, модуль

ступень обучения, класс: среднее общее образование, **10 класс**

(основное общее, среднее (полное) общее образование с указанием классов)

Уровень: базовый

(базовый, профильный)

Общее количество часов по плану **68ч.**

Количество часов в неделю **2 часа**

Год составления: **2023-2024** учебный год

Срок реализации: 1 год

Учитель: Хумбун Анай-Хаак Аясовна

с. Булун-Бажы – 2023г.

Тайылбыр бижик

Кижиниң төрөөн дылы –чүглө ооң иезиниң дылы эвес, ол дылга чугаалап турар бүгү чоннуң дылы. Дыл тускай аймак-сөөк улус, чижээ, нация болурунун база бир кол демдээ болбушаан, бүгү национал культураның үндезини болур. Дылда чоннуң бүгү-ле үнелиг байлаа сиңниккен. Сайзыраңгай, хөй функциялыг дыл кижилерниң мөзүлүг, чаагай сеткилдиг, келир үеге бүзүрелдиг кылдыр кижизиттинеринге улуг ужур-дузалыг. Ынчангаш тыва чоннуң, тыва школачыларның кол сорулгазы болза төрөөн дылдың байлаан сиңгээдиң ап, ону камнап, байыдып, аңаа чоргаарланып, янзы-бүрү бокталдырышышкыннардан чайладып, арыг эдилээри болур. Бо сорулганы боттандыраы төрөөн дылды школага чедишкынниг башкылаарындан база улуг хамаарылгалыг.

Оон аңгыда уругнуң кижиге бооп хевирлеттинип сайзыраарынга ниити ортумак өөредилге системазында өөредип турар эртемнерниң аразында төрөөн дыл кол черни ээлеп турар. Тыва дыл эртемниң школага өөредилге-кижизидилге талазы-биле ужур-дузаы ооң харылзажылганың эң чепсээ болбушаан, уругларның угаан-медерелин сайзырадыр, оларны долгандыр турар бойдус дугайында билиглер-биле чепсеглээр, ада-өгбениң амыдыралының байлак дуржулгазын ажыглап билиринге чаңчыктырар, тыва улустуң национал культуразын сиңгээдиң алырынга дузалаар социал функциялары-биле тодараттынып турар.

10-11 класстарга тыва дыл эртемниң өөренир чүүлдери

10-11 класстарга тыва дыл өөредириниң бо программазын республикада төрөөн дыл башкылаашкынының ниити байдалын, 9 класс дооскан өөреникчилерниң билиглериниң, мергежилдериниң, чаңчылдарының деңнелин сайгарып, оларның сиңгээдиң албайн турар темаларын колдады кирип, чамдык дуржулгалыг башкыларның болгаш методистерниң, дыл эртемденнериниң, 5-9 класстарның өөредилге номнарының, тыва дыл программазының авторларының сүмелеринге, саналдарынга даянып кылган.

Программаны (орфографиядан өске темаларны) шуушкак принцип езугаар тургускан.

10-гу класска «Фонетика», «Лексика», «Фразеология», «Сөс тургузуу болгаш сөс чогаадылгазы», «Морфология» деп темаларны катаптап системажыдар.

10-11 класстарга тыва дылды өөредириниң сорулгалары болгаш өөреникчилерниң билип алыр ужурлуг чүүлдери:

- өөреникчилерниң 5-9 класстарга фонетика, графика, лексика, фразеология, сөсчогаадылгазы, грамматика (морфология болгаш синтаксис), орфография, пунктуация, стилистика талазы-биле алган тодаргай билиглерин улам ханыладып системажыдар;
- шын бижирииниң (орфография) болгаш бижик демдектерин салырының (пунктуация) чаңчылдарын быжыглап автоматчыдар;
- өөреникчилерниң харылзаалыг чугаазын сайзырадырының айтырыгларын улам делгемчидип, чедип алган мергежилдерин, чаңчылдарын быжыглаар;
- өөреникчилерге литературлуг дылдың нормаларын сиңгээттирер, оларның сөс курлавырын байыдар болгаш чугаа культуразын улам бедик чадаже көдүрер;
- төрөөн дылынга ынак болгаш камныг болурунга кижизидер, ооң байлаан сиңгээдиң алырынга өөреникчилерни хандыкшыдар;
- оларның билиглерни боттары чедип алырынче чүткүлүн деткип, ном болгаш билиглерниң өске-даа үндезиннери-биле худа ажылдап билиринге чаңчыктырар;
- дыл материалын ажыглап, өөреникчилерниң мөзү-шынар, күш-ажыл, экология болгаш эстетика талазы-биле кижизидилгезин боттандыраар.

Материал-техниктиг хандырылга көргүзүглери

Өөредилге номнары, техниктиг херекселдер, таблицалар, схемалар ортумак (долу) ниити өөредилгениң сорулгаларын күүседиринге чугула херектиг өөредилге-методиктиг комплексти тургузар. Материал-техниктиг хандырылга көргүзүглери санитар эпидемиологтуг дүрүмнөр болгаш нормаларга дүгжүп турар ужурлуг (СанПиН 2.4.2.1.178-02).

Программаның ады: Ажылчын программаны А.К.Ойдан-оол, Ш.Ч.Сат, Н.Д.Сувандии оларның 2008 чылда парлатканы “Тыва дыл болгаш харылзаалыг чугаа сайзырадылгазы” деп ниити өөредилге черлериниң 5-11 класстарынга күрүне стандарты база өөредилге программазынга даянып бижээн.

Өөредилге номунуң автору ады, үндүрген чылы: А.К.. Ойдан-оол ,Б.К.Ондар, К.Б.Доржу, Е.М.Куулар. Тыва дыл. 10-11 класс. Кызыл: ТывНУЧ, 2007.

10-гу класстың тыва дыл кичээлдеринин календарь-тематиктиг планы

№	Кичээлдин темазы.	шагы	Онаалга	Хуусаазы	
				план	факт
1	Дыл дугайында билиг. Тыва дыл – турк дылдарнын бирээзи. Өске түрк дылдарнын аразында Тыва дылдын туружу. Тыва дылдын ниитилел хүлээлгелери.	1	Конспект А.7 айт.харыы		
2	Орхон-енисей бижии – түрктернин өгбелеринин бижии. Бижиктиг тураскаалдарнын шыгжаттынганы. Бижимел тураскаалдарнын хевирлери болгаш жанрлары.	1	Мергежилге 7		
3	Лексика. Сөс. Сөстүң утказы, уткаларынын аразында харылзаалар.	1	Лексиктиг сайгарылга		
4	Сөстүң лексиктиг болгаш грамматиктиг уткалары.	1	Лексиктиг сайгарылга		
5	Сөстүң дорт, доора, көжүргөн утказы	1			
6	Чаңгыс болгаш хөй уткалыг сөстөр.	1	Мергежилге 20		
7	Сөстөрнин уткалыг харылзааларынын аайы-биле бөлүктери: омонимнер, ооң хевирлери.	1	Мергежилге 23		
8	Синонимнер, оларнын янзылары.	1	Мергежилге 39		
9	Антонимнер.	1	Мергежилге 40		
10	Хыналда диктант «Уйгу чок Улуг-Хем»	1	Дурумнер катаптаар		
11	Частырыглар-биле ажыл	1	Дурумнер катаптаар		
12	Лексиканы тывылган угунун аайы-биле бөлүктээри. Ниити түрк лексика.	1	Мергежилге 43		
13	Үлегерлээн лексика. Моол дылдан үлегерлээн сөстөр.	1	Сөзүглел-биле ажыл		
14	Орус дылдан болгаш орус дылды дамчыштыр үлегерлээн сөстөр.	1	Сөзүглел-биле ажыл		
15	Лексиканы ажыглалынын аайы-биле бөлүктээри. Ховар ажыглалдын сөстери.	1	Бөлүктөргө чижектер тывар		
16	Эргижирээн сөстөр. Неологизмнер.	1	Сөзүглел-биле ажыл		
17	Кызыгаарлыг ажыглалдын сөстери. Терминнер болгаш мергежил сөстери (профессионализмнер).	1	Мергежилге 52		
18	Жаргонизмнер. Диалектизмнер.	1	Жаргонизмнер бижиир		

1 9	Онзагай ажыглалдыг сөстөр: табу, эвфемизмнер.	1	Мергежилге 59		
2 0	Тыва ономастика.	1	Мергежилге 63		
2 1	Фразеология.	1	Мергежилге 66		
2 2	Фразеология.	1	Домак чогаадыр		
2 3	Тыва лексикография.	1	конспект		
2 4	Лексикага түңнел кичээл.	1	Дүрүмнер катаптаар		
2 5	Хыналда тест.	1	Дүрүмнер катаптаар		
2 6	ЧСК. Чогаадыг «Тывызыксыг тыва дылым»	1	Өөрөнгөн чүүлүн катаптаар		
2 7	ЧСК. Чогаадыг «Тывызыксыг тыва дылым»	1	Чедир бижиир		
2 8	Фонетика, графика, орфоэпия (шын адалга).	1	М-73, 74		
2 9	Ажык болгаш ажык эвес үннерниң бөлүктээшкини	1	М 82		
3 0	Ажык үннернин аяннажылгазы (сингармонизм). Үннерниң катгыжар ниити дүрүмнери.	1	М-100,106		
3 1	Ажык эвес үннерниң сөс иштинге дөмейлежири (ассимиляция). Үннерниң чидери болгаш оон түңнелдери.	1	М 109		
3 2	Сөс иштинге туружунун аайы-биле үннерниң өскерлибээри. Протеза, эпентеза, эпитеза. Графика.Алфавит.	1	М-114,118,121		
3 3	Кадыг(ь),чымчак (ь) демдектерни хереглээри. Слог. Тыва дылда слогтуң хевирлери. Ударение.	1	М-127, 128,129		
3 4	ЧСК. Хыналда диктант.	1	«Шынчы сөс» чогаадыг		
3 5	Орфоэпия. Сөстү шын көжүрериниң дүрүмү.	1	132,136,		
3 6	Кичээл-практикум.	1	а75 айт. харыы.М- 140, 141		
3 7	Сөс тургузуу болгаш сөс чогаадылгазы. Сөстөрниң уткалыг кезектери (морфемалар).	1	М-146		
3 8	Кожумактарның вариантылыг болуру	1	М 148		
3 9	Дөс дугайында билиг.	1	М-153		
4 0	Хевир тургузар кожомактар.	1	М 156		
4 1	Өскертилге кожомактары	1	М 159		
4 2	Бот ажыл. Сөс тургузуунга сайгарылгалар.	1	А 85 айт. Харыы		

4 3	Сөс чогаадылгазы. Морфологтуг арга.	1	М-161, 163		
4 4	Синтаксистиг арга. Хураангайлаашкын аргазы.	1	М 167		
4 5	«Сөс чогаадылгазы» деп темага Зачет	1	А.93 айт. Харыы		
4 6	Грамматика.	1	а р. 106 хыналда айтырыглар		
4 7	Морфология.	1	М 170		
4 8	Чүве ады.	1	М 175		
4 9	Чугаа кезектери. Тускай чугаа кезектери	1	М 181		
5 0	Чүве адының бичеледир, чассыдар хевири. Ч.А өскерлир хевирлери-сан,хамаарылга,пажеж.	1	М 190		
5 1	Демдек ады.	1	а110 айт. харыы 206, 215		
5 2	Сан ады.	1	М 198		
5 3	Ат орну.	1	М 205		
5 4	ЧСК. «Сөстер делегейи» деп темага грамматиктиг чогаадыг.	1	М 115		
5 5	ЧСК. «Сөстер делегейи» деп темага грамматиктиг чогаадыг.	1	Чогаадыгны чедир бижиир.		
5 6	Кылыг сөзү. Кылыг сөзүнүң залогтары, видтери.	1	120 айт. харыы М-228 .		
5 7	Причастиелер.	1	М 241		
5 8	Деепричастиелер.	1	М 253		
5 9	Наклонениелер.	1	М 260		
6 0	Тускай чугаа кезектери. ЧСК. Тест	1	катаптаар		
6 1	Частырыглар-биле ажыл. Наречие.	1	М-335		
6 2	Дузалал чугаа кезектери.	1	М 340		
6 3	Эдеринчилер.	1	М 341		
6 4	Артынчылар.	1	М-348,352, 364а 174 айт.харыы		
6 5	Эвилелдер, эвилелзиг сөстер	1	катаптаар		
6 6	Аян (алгы) сөзү.	1	катаптаар		
6 7	Чыл дургузунда өөрөнгөн темаларга катаптаашкын	1	катаптаар		

6 8	Түүнел кичээл	1	Катаптаар		
--------	---------------	---	-----------	--	--